

УДК 37.037

**ЕТИМОЛОГІЧНІ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-ЛІНГВІСТИЧНІ
ХАРАКТЕРИСТИКИ КОНЦЕПТУ «ІНТЕЛІГЕНТНІСТЬ»****Н.В. Фунтікова**

Аналізується розуміння концепту «інтелігентність» та пов'язаних з ним – «інтелігенція», «інтелігентний», «інтелігент» в англійській, французькій, німецькій та іспанській мовах. Розглядаються етимологія слова інтелігентність та різні точки зору щодо його виникнення у російському словообігу. Простежується динаміка та співвідношення значень слова інтелігентність.

Ключові слова: інтелігентність, інтелігенція, інтелігентний, інтелігент.

У науковій літературі представлені різноманітні підходи до пошуків історичних джерел інтелігенції, причин її виникнення. Аналіз становлення інтелігенції як суспільного прошарку свідчить, що відносячи її появу до середини XIX століття, до періоду Відродження, до XVII століття тощо, дослідники, як правило, наголошують, що інтелігентність як особистісна якість сформувалася набагато раніше, оскільки перші інтелігентні – носії якості інтелігентності – визначали розвиток людського суспільства в більш ранні історичні періоди.

Величайшим інтелігентом, який приніс людям світ життя, Д. Блюменау називає Ісуса Христа [2].

Поява на Русі людей, яких ми сьогодні могли б назвати інтелігенцією, як вважають В. Меметов і А. Соколов, відноситься до часу виникнення писемності, часів Ярослава Мудрого, коли почалася християнізація, оскільки саме в цей період із Візантії прийшли носії грецької культури й віри – вчителі, лікарі, священники, поступово змінюючи масштаб мислення освічених людей [18; 20; 21].

Першим інтелігентом на Русі, на думку Д. Лихачова, був Михайло Триволіс, який у чернецтві прийняв ім'я Максим Грек. Людина з італійською й грецькою освітою, він зазнав гонінь і знущань, після смерті був визнаний преподобним і своїм життям «... окреслив начебто шлях багатьох і багатьох інтелігентів» [15, с. 5].

Д. Блюменау вважає першим інтелігентом представника літературної еліти домонгольських часів Данила Заточника [1, с. 3]. З точки зору В. Волкова, перші справжні російські інтелігенти з'явилися наприкінці XIII – на початку XIX століття, першим виявом інтелігенції як певної духовної спільноти стало повстання декабристів (у цьому він підтримує позицію Д. Лихачова) [6, с. 7].

Російськими інтелігентами XV століття Іванов-Разумник називає Ніла Сорського, Іосифа Волоцького, XVI століття – Андрія Курбського, Івана Грозного, XVIII століття – Петра I, Михайла Ломоносова та інших [10, с. 75–76].

Максима Грека, О. Радіщева, П. Чаадаєва, М. Бакуніна, О. Герцена вважає яскравими представниками різних поколінь російської інтелігенції А. Соколов [21, с. 65].

Українська інтелігенція веде свій початок, як стверджує В. Горський, від Г. Сковороди, який започаткував «... особливий тип українського інтелігента, чим, зрештою, й визначається місце його в історії культури українського народу» [8].

Але, виділяючи «перших інтелігентів», «протоінтелігентів», визначаючи час появи інтелігенції як спільноти, сучасні дослідники, на жаль, поки не дійшли спільної думки щодо сутності інтелігентності і навіть походження цього слова.

Тому прагнучи з'ясувати, у чому ж полягає сутність інтелігентності, ми звернулися до порівняльно-лінгвістичного аналізу значення слова «інтелігентність» у різних європейських мовах та етимологічного аналізу цього слова.

Як свідчить наш аналіз, в сучасних європейських мовах яскраво відображається традиція осмислення понять «інтелігенція», «інтелігент», «інтелігентний», «інтелігентність» переважно у зв'язку із інтелектуальністю, пізнавальною здатністю людини, її освіченістю.

Еквівалентом слова *інтелігенція* в англійській мові є *intelligentsia, intelligentzia* [32, с. 501; 37, с. 862; 51, с. 226; 27, с. 727; 36], що визначається як *високоосвічена частина суспільства, яка пов'язує себе з новими ідеями і прогресивним розвитком, особливо в мистецтві та політиці* [59, с. 686], *частина суспільства, яка вважається або вважає сама себе інтелектуальною і здатною до серйозного незалежного мислення* [60, с. 44], *інтелектуальний клас суспільства* [61, с. 371] як клас інтелектуалів, що має культурну й

політичну ініціативу; клас людей, які виконують інтелектуальну працю [61, с. 708]. Деякі словники надають переклад слова інтелігенція як *intellectuals* (інтелектуали) [51, с. 226; 27, с. 727; 36].

У німецькій мові словом *Intelligenz* позначаються розум, інтелект, ерудиція, інтелігентність, інтелігенція, працівники розумової праці [28, с. 670; 42, с. 461; 45, с. 314; 50, с. 450].

Еквівалентом слова *інтелігенція* у французькій мові є *intellectuels* (інтелектуали, клас інтелектуалів) та *intelligentsia* (транслітерація російського слова) [30, с. 160; 36; 48, с. 224; 52, с. 440].

Така ж тенденція простежується і в іспанській мові, у якій слово *інтелігенція* перекладається як *intelectualidad* (інтелектуальність), *intelectuales* (інтелектуали) [33, с. 94; 36; 38, с. 437] або *intelligentsia* (транслітерація російського слова) [36].

Слово *інтелігент* в зазначених мовах еквівалентне словам зі значеннями: інтелектуал, інтелектуальна людина – *intellectual*, *anintellectualperson* в англійській мові [51, с. 226], *intellectuelle* в німецькій [50, с. 450], *intellectuel* у французькій [30, с. 160; 36; 48, с. 224], *intellectual* в іспанській мові [36], та освічена людина – *educatedperson* в англійській мові [37, с. 862], *personaculta (instruída)* в іспанській мові [36].

Англійський прикметник *intelligent* перекладається як розумний, розсудливий, тямущий, мудрий, кмітливий [32, с. 501] і тлумачиться як *такий, що має або виявляє здатність до навчання, розуміння, особливо високорозвинену* [59, с. 686], *такий, що має або виявляє інтелігентність* [60, с. 44], *особливо на високому рівні, швидко думає, розумний* [61, с. 708].

Англомовними еквівалентами слова *інтелігентний* є *культурний (cultured, cultivated)* [27, с. 727; 37, с. 862; 51, с. 226], *освічений (educated)* [37, с. 862], *інтелектуально розвинений (intellectual)* [51, с. 226], *цивілізований (civilized), витончений (refined)* [36].

Німецькомовними аналогами слова *інтелігентний* є *Intelligent* [28, с. 670; 36; 45, с. 314; 50, с. 450], яке, крім інтелігентний, ще має значення *розумний, розвинений, культурний, кмітливий, здібний, освічений, ерудований* [28, с. 670], а також *Gebildet (освічений)* [50, с. 450], *Intellektuell (інтелектуальний)* [36].

У всіх розглянутих нами словниках французької мови слово інтелігентний перекладається як *intellectuel, cultivé* [30, с. 160; 36; 48, с. 224; 52, с. 440], що дає змогу асоціювати його зі значенням *інтелектуальний, інтелектуально розвинений*.

В іспанській мові еквівалентом слова *інтелігентний* є *inteligente* (*розумний, кмітливий, той, хто має розум*) та *intelectual* (*інтелектуально розвинений, освічений*) [36; 38, с. 437].

Аналізуючи переклади слова *інтелігентність*, ми з'ясували, що найближча за походженням і формою англomовна лексема *intelligence* має переклад *глузд, розум, інтелект, тямовитість, швидке розуміння*, навіть *тямущість у тварин* [32, с. 501], тлумачиться як *добре розвинена здатність до сприйняття, навчання, розуміння, мислительні здібності, інтелект, швидкість розуміння* [59, с. 685; 60, с. 44; 61, с. 708].

Інтелігентність в англійській мові перекладається як *culture* (*культура*) [37, с. 862], *culturallevel* (*культурний рівень*) [51, с. 226], *refinement* (*рафінованість, витонченість*) [36].

У німецькій мові *інтелігентність* перекладається як *Intelligenz*, що означає також *інтелект, розумовий (інтелектуальний) розвиток, освіченість, ерудицію, культурність, кмітливість, тямущість* [28, с. 670; 36; 45, с. 314]. Але є й не дуже поширений переклад – *Sublimität*, що означає *піднесеність, витонченість, одухотвореність* [36].

Французьке *intellectualité*, що подається в усіх словниках як переклад слова *інтелігентність*, тлумачиться як *сукупність інтелектуальних якостей* і є також еквівалентом слова *інтелектуальність* [30, с. 224; 36].

Inteligencia у перекладі з іспанської означає розум, інтелект, розуміння, кмітливість, тямущість, взаєморозуміння [38, с. 437], *інтелігентність* перекладається як *cultura* (*культура*), *instrucción* (*освіченість*) [36].

Отже, проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що в європейських мовах поняття «інтелігенція», «інтелігентність», «інтелігентний» пов'язуються, в першу чергу, зі значеннями «розуміння», «здатність до розуміння», «освіченість».

Першоджерелом терміна й концепту «інтелігентність», за свідченням Ю. Степанова, який посилається на грецько-англійський

словник (H. G. Liddell, R. Scott, H. S. Jones. A Greek-English Lexicon. – Oxford : Clarendon Press, 9-th ed., completed, 1985. – P. 1178), є грецьке слово *poesis*, що означає «свідомість, розуміння в їхньому вищому ступені». Цей концепт протиставляється двом нижчим ступеням свідомості: *dianoia* – «спосіб думок, мислення» та *episteme* – «наукове знання» й об'єднує їх [53, с. 669].

Саме під впливом цього грецького концепту в латинській мові від слів *inter* – «між, серед» і *legere* – «збирати, обирати» виникло слово *intellegentia*, що початково означало вищий ступінь розуміння. У такому значенні, як свідчить Ю. Степанов, слово *intellegentia* вперше зафіксоване у комедії «Свекруха» римського драматурга Теренція (190–159 рр. до н.е.) [53, с. 158–159].

Поступово значення слова *intellegentia* ускладнюється, *intellegentia*, ає означає: 1) розуміння, розум, пізнавальна сила, здатність сприймати; 2) поняття, уявлення, ідея; 3) сприйняття, чуттєве пізнання; 4) уміння, мистецтво) [41, с. 412].

Очевидно, і це підтверджують лексикографічні й інші джерела, що своє коріння російські й українські лексеми «інтелігенція», «інтелігент», «інтелігентний», «інтелігентність» ведуть саме від латинських слів: *intellegens, entis* та *intellegentia, ає*, основним значенням яких стало «розуміння, здатність пізнання й розуміння» як вища розумова здатність, яка перевищує *mens* – «розум, дух» і *ratio* – «розум» [17, с. 30–32; 29, с. 252; 31; 34, с. 147; 35, с. 144; 39, с. 92; 40, с. 346; 43, с. 264; 44, с. 307; 47, с. 144–145; 53, с. 668–669; 55; 56, с. 210–212; 57, с. 177; 58, с. 158–159].

Розуміння є достатньо складною характеристикою інтелектуально-когнітивної сфери людини, що поєднує в собі, на думку М. Шевандріна, ознаки стану, потреби, здатності та ціннісної орієнтації. Тому розуміння і виявляється як: співпереживання (емоцію), усвідомлення (рацію), довіра (інтуїцію), прийняття (екзистенцію), сприяння (працію) [26, с. 247–248]. Предметне розуміння може розглядатися як результат розвитку й функціонування не тільки логічного мислення, а й пралогічного, яке передбачає водночас розуміння й переживання того, що розуміється. Міжособистісне розуміння відбувається шляхом актуалізації власного життєвого досвіду, інтуїтивного досвіду переживання аналогічних ситуацій, емпатії [26, с. 246].

Отже, розуміння, поєднуючи раціональне осягнення та емоційне переживання, реалізацію моральних якостей особистості і обґрунтовуючи вибір особистістю суджень і дій, є, як зазначає О. Лук'янова, основою інтелігентності [17, с. 32].

Традиційно вважається, що поняття «інтелігенція» та «інтелігентність» були введені в обіг в середині XIX століття російським письменником П. Боборикіним, представником натуральної школи, почесним членом Петербурзької Академії наук, який аналогічно до Теренція використав його в статті, присвяченій театральним виставам (1866 рік), і романі «Жертва вечірня» (1868 рік) [3] у запозиченому з німецької мови значенні «розуміння, рівень розуміння» [11; 17, с. 33; 31; 46, с. 208].

Сам П. Боборикін так пояснював виникнення цього слова: «тут я дозволю собі відкрити маленьку дужку й публічно повинитися в тому, що близько сорока років тому, у 1866 році, в одному зі своїх критичних етюдів я пустив у обіг у російську літературну мову або жаргон, як завгодно, це саме слово «інтелігенція», надавши йому того самого значення, якого воно з інших європейських літератур і прес набуло тільки в німців: інтелігенція, тобто найосвіченіший, культурний й провідний прошарок суспільства певної країни. Тоді ж я приєднав до нього один прикметник і один іменник, які отримали таке ж саме поширення ... «інтелігент» та «інтелігентний»...» [4, с. 80–81].

Хоча, за свідченням В. Катаєва, слово «інтелігенція» в значенні «розумність, розуміння» раніше вже використовувалося в статтях І. Аксакова, П. Ткачова, перекладах В. Тредіаковського, щоденникових записах В. Жуковського [12]. Про те, що слово «інтелігенція», а отже, і концепт «інтелігентність» побутували раніше 1860-х років, свідчать і О. Лук'янова, О. Димитричева та інші дослідники [9, с. 20; 17, с. 33].

Слова «інтелігенція», «інтелігентність», «інтелігентний» в українській та російській мовах мають специфічні значення, що не є тотожними тим значенням, у яких аналоги цих слів уживаються в європейських мовах. Неповторність і самотність такого розуміння цих слів підкреслюють В. Гаррос, яка зазначає, що «... слово інтелігенція не може бути перекладене, а явище, що воно позначає, не може бути визначене. Утім, неможливість перекладу – властивість і самого явища» [7, с. 131], В. Набоков, який у листі до Е. Уілсона

свідчить про те, що «моральна чистота й безкорисливість російських інтелігентів взагалі-то не мають аналогів на Заході» [19, с. 79], Г. Федотов, який вважає, що поняття, яке позначається словом «інтелігенція», існує лише в російській мові, «... європейські мови запозичують ... це слово в російському його розумінні, але невдало: у них немає речі, яка могла б бути названа цим ім'ям» [24, с. 398].

Саме це дає підстави дослідникам вважати ці слова й поняття типово російськими, що стали пізніше джерелом запозичень в інші європейські мови [23, с. 12; 29, с. 252–253; 31; 36; 39, с. 92; 40, с. 346; 58, с. 158–159; 61, с. 708].

Слово «інтелігентність» виникло як похідне від «інтелігенція» зі значенням ознаки, носієм якої є вихідне поняття, що підтверджується і сучасними словниками [31; 47, с. 144–145; 49, с. 199–200].

У другій половині XIX – на початку XX століття слово «інтелігентність», як зазначає А. Труфанов, мало три самостійних значення: ознаки, формальної освіченості й етичне значення [23, с. 14].

Перше значення – інтелігентність як «інтелігентськість», тобто приналежність до інтелігенції як соціального прошарку або наявність її характерних ознак – було дуже поширеним. Наприклад, таке слововживання ми зустрічаємо в збірнику «Вехи» (Москва, 1909 рік): М. Бердяєв «Філософська істина та інтелігентська правда», О. Ізгоев «Про інтелігентну молодь» [5].

Друге значення ототожнювало поняття «інтелігентність» і «освіченість», причому освіченість мислилася достатньо формально, тобто як наявність освіти, засвідчена не стільки рівнем загальної й моральної культури особистості, скільки наявністю відповідних дипломів, приналежністю до кола таких же освічених людей, зацікавленістю в науках, мистецтві тощо (саме в такому значенні воно й було вжите П. Боборикіним).

Третє, етичне, значення поняття «інтелігентність» також представлене в цей період достатньо частотним слововживанням в художній та мемуарній літературі: «... тонкі риси, покладені на його обличчя глибоким, щирим стражданням, розумні й інтелігентні» (А. Чехов) [25, с. 74], «... він, невисокий, худорлявий і стрункий, з тонкими рисами живого, неспокійного обличчя, блідого й хворобливого, з карими гострими й сміхотливими очима, дивився

витонченим інтелігентом, у якому відчувається і розум, і тонкість делікатної натури, і темперамент» (К. Станюкович «Жерці») [22, с. 191], інтелігентність – це «... уміння заражатися чужими настроєм, потребами, інтересами» (В. Короленко) [14, с. 152].

Перше значення, що втілювалося як у слові «інтелігентність», так і в слові «інтелігентськість», з часом закріпилося саме за другим: «народився я в середньоінтелігентській родині. Мій батько був інженер-електрик...» (Д. Лихачов про своє походження) [16, с. 10], «інтелігентність – властивість інтелігента, інтелігенції» (сучасні словники української та російської мов) [наприклад, 44, с. 307; **Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**]. Друге значення інтелігентності як формальної освіченості, культурності на довгий час увійшло в словники і закріпилося в них. Третє ж, етичне, значення слова «інтелігентність» закріпилося саме у соціальній свідомості, в ній побутувало і збагачувалося.

Отже, як ми бачимо, поступово поняття «інтелігентність» та «інтелігенція» віддалялися у своїх значеннях одне від одного, в сучасному слововжитку дивергенція цих понять є не тільки помітною й звичною, але й закріпленою словниками, в яких зазначається, наприклад, що поняття «інтелігенція» позначає соціальну роль людини, а «інтелігентність» – «особливу якість, духовність особистості» [23, с. 13; 47, с. 144–145; 49, с. 199–200].

Перспективи подальших досліджень, на нашу думку, пов'язані з визначенням особливостей розуміння концепту «інтелігентність» різними дослідниками та з визначенням і систематизацією наукових підходів та провідних тенденцій у осмисленні його змісту.

Література

1. Блюменау Д. И. Еще раз о формуле интеллигентности (так ли безупречна ее "суть"?)/ Д. И. Блюменау // Научные и технические библиотеки. – 2005. – № 9. – С. 3..
2. Блюменау Д. И. К эре постинтеллигенции или обществу социальной справедливости? / Д. И. Блюменау // Научные и технические библиотеки. – 2007. – № 6. – С. 52–60.
3. Боборыкин П. Д. Жертва вечерняя : Роман в четырех книгах / П. Д. Боборыкин // Боборыкин П. Д. Сочинения. В 3 т. Т. 1 / Вступ. ст., сост., подгот. текста и

- примеч. С. Чуприна. – М. : Худож. лит., 1993. – Режим доступа : http://az.lib.ru/b/boborykin_p_d/text_0090.shtml
4. Боборыкин П. Д. Русская интеллигенция / П. Д. Боборыкин // Русская мысль. – 1904. – № 12. – С. 80–88. с. 80–81
 5. Вехи : Сборник статей о русской интеллигенции. – М. : Новости, 1909. – Режим доступа : <http://www.vehi.net/vehi/>.
 6. Волков В. Н. Интеллигенция и интеллигентщина / В. Н. Волков // Интеллигенция и мир. – 2005. – № 1–2. – С. 98–109.
 7. Гаррос В. Интеллигенция // Опыт словаря нового мышления / Под общ. ред. Ю. Афанасьева и М. Ферро. – М. : Прогресс, 1989. – С. 131–137.
 8. Горський В. С. Історія української філософії: Курс лекцій / В. С. Горський. – К. : Наукова думка, 1996. – Режим доступа : <http://thales2002.narod.ru/hor5.html>].
 9. Димитричева О. И. Интеллигентность как социально-духовное явление [Текст] : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.13 / Димитричева, Ольга Ивановна. – Н. Новгород, 2004. – 143 с.
 10. Иванов-Разумник. Что такое интеллигенция? / Иванов-Разумник // Интеллигенция– Власть– Народ : Антология. – М. :Наука, 1992. – 341 с. – С. 75–87.
 11. Карлов Н. Интеллигенция ли? // Альма-матер. –2003. – №3. – С. 37–41.
 12. Катаев В. Б. Боборыкин и Чехов (к истории понятия «интеллигенция» в русской литературе) / Катаев В. Б. // Русская интеллигенция. История и судьба. – М. : Наука, 2001. – С. 382–396.
 13. Келеман Л. А. Интеллигентность: антропологический статус и манифестация в современном мире : 09.00.13 – Религиоведение, философская антропология, философия культуры / Келеман Людмила Анатольевна : диссертация на соискание ученой степени доктора философских наук. – Ставрополь, 2006. – 387 с.
 14. Л. Н. Толстой в воспоминаниях современников : В 2-х т. – М. : Гослитиздат, 1955. – Т. 2 – 504 с.
 15. Лихачев Д. С. О русской интеллигенции : Письмо в редакцию / Д. С. Лихачев // Новый мир. – 1993. – № 2. – С. 3–9.
 16. Лихачев Д. С. Раздумья. – М. : Детская литература, 1991. – 318 с.
 17. Лукьянова О. В. Формирование интеллигентности у курсантов военного вуза в процессе обучения иностранному языку : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Лукьянова Ольга Владимировна. – Калининград, 2005. – 178 с.
 18. Меметов В. С. К дискуссии о времени появления и формирования российской интеллигенции / Некоторые современные вопросы анализа российской интеллигенции. Межвузовский сборник научных трудов. – Иваново, 1997. – С. 5–24;
 19. Переписка В. Набокова с Э. Уилсоном // Звезда. – 1996. – № 11. – С. 76–84.
 20. Соколов А. В. К вопросу о первом и последнем интеллигенте на Руси / Соколов А. В. // Петербургская библиотечная школа. – 2004. – № 4. – С. 12–18.

21. Соколов А. В. Формула интеллигентности / Соколов А. В. // Петербургская библиотечная школа. – 2004. – № 3. – С. 3–12.
22. Станюкович К. М. Собрание починений : В 10 т. – М. : Правда, 1977. – Т. 7. – 430 с.
23. Труфанов А. А. Формирование интеллигентности студента средней профессиональной школы в процессе изучения дисциплин гуманитарного цикла : дисс. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Труфанов Андрей Андреевич. – Казань, 2003. – 261 с.
24. Федотов Г. П. Письма о русской культуре // Мыслители русского зарубежья. – СПб. : Наука, 1992. – С. 394–416.
25. Чехов А. П. Сочинения В 18 т. – М. : Наука, 1983–1988. – Т. 8. – 527 с.
26. Шевандрин Н. И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности / Н. И. Шевандрин. – М. : ВЛАДОС, 1998. – 512 с.
27. Англо-русский и русско-английский словарь (краткий) / Под ред. О.С.Ахмановой, Е.А.М.Уилсон. – М. : Рус. яз., 1989. – 1056 с.
28. Большой немецко-русский словарь : В 2-х т. / Под ред. О.И.Москальской. – М. : Советская энциклопедия, 1969. – Т. 1. – 780 с.
29. Большой толковый социологический словарь (Collins). Том 1 (А–О) : Пер. с англ. – М. Вече, АСТ, 1999. – 544 с. С. 252–253
30. Большой русско-французский словарь / Л.В.Щерба, М.И.Матусевич, С.А.Никитина и др.. 5-е изд. – М. : Рус. яз. – Медиа, 2005. – 560 с.
31. Большой энциклопедический словарь / А.М. Прохоров (ред.). – 2.изд., перераб. и доп. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – 1456 с. – Режим доступа : <http://www.slovopedia.com/2/200/228250.html>
32. Великий англо-український словник / Автор-укладач М.В. Адамчик. – Донецьк: "Видавництво Сталкер", 2002. – 1150 с.
33. Винниарски М.Д., Ванников Ю.В., Фернандес-Бианки Р. Русско-испанский учебный словарь / М.Д. Винниарски, Ю.В. Ванников, Фернандес- Р. Бианки. – 2-е изд., стер. – М.: Русский язык, 1989. – 304 с.
34. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
35. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологический словарь-справочник. – Минск : Харвест, 2004. – 576 с.
36. Электроний словник «АВВУУ Lingvo x3».
37. Загнітко А.П., Данілюк І.Г. Найновіший англо-український українсько-англійський словник: 100 000. – Донецьк: ТОВ ВКФ "БАО", 2007. – 1120 с.
38. Испанско-русский словарь / Под ред. Б.П.Нарумова. – М. : Рус. яз., 1988. – 832 с.
39. Краткий словарь по социологии / Под общ. ред. Д. М. Гвишиани, Н. И. Лапина. – М. : Политиздат, 1988. – 479 с. С. 92
40. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов. – М. : Эксмо, 2005. – 944 с.
41. Латинско-русский словарь. – М.: Русский язык, 1986. – С. 412.
42. Немецко-русский словарь / Под ред.. А.А.Лепинга, Н.П.Страховой. – М. : Советская энциклопедия, 1968. – 920 с.

43. Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів / Нечволод Л. І. – Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. – 768 с.
44. Новейший словарь иностранных слов и выражений. – М. : ООО «Издательство АСТ», Минск : Харвест, 2002. – 976 с. С. 307
45. Новый немецко-русский словарь-справочник = Neuesdeutsch-russischesLexicon / Авт.-сост. Г.И.Куликов, Н.И.Курьянко, А.М.Горлатов, В.И.Мартиневский; Под ред. Г.И.Куликова. – Минск : ООО «Асар», 2001. – 808 с.
46. Педагогика : Большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. – Минск : Современное слово, 2005. – 720 с. С. 208
47. Психология. Словарь / Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с. С. 144–145
48. Русско-французский словарь / Под ред. Л.В.Щербы. – М. : Советская энциклопедия, 1969. – 584 с.
49. Словарь практического психолога / Сост. С. Ю. Головин. – Минск : Харвест, 1998. – 800 с. С. 199–200
50. Словник: Німецько-український. Українсько-німецький / Уклад. : О.В.Дмитрієв, Г.В.Степенко. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 720 с.
51. Современный русско-английский словарь / Таубе А.М., Даглиш Р.С. – М. : Рус. яз., 2000. – 776 с.
52. Современный французско-русский, русско-французский словарь для школьников Грамматика. – М. : Рольф, 2001. – 768 с.
53. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры: Изд. 2-е, испр. и доп. – М. : Академический Проект, 2001. – 990 с.
54. Глумачний словник української мови онлайн. – Режим доступу : <http://www.slovnyk.net/>;
55. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка = RussischesetymologischesWorterbuch / Фасмер Макс /Б.А. Ларин (ред.и предисл.), О.Н. Трубачев (пер.с нем.и доп.). – Т. 2 : (Е – Муж). – М. : Прогресс, 1967. – 671 с. – Режим доступа : <http://www.slovopedia.com/22/200/1634169.html>;
56. Философский энциклопедический словарь / Под ред. И. Н. Фролова, С. М. Ковалева, В. Г. Панова. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
57. Хоруженко К. М. Культурология. Энциклопедический словарь / Хоруженко К. М. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. – 640 с.
58. Цыганенко Г.П. Этимологический словарь русского языка. – К. : Рад. школа, 1989. – 511 с. С. 158–159
59. LongmanDictionaryofEnglishLanguageandCulture. – Longman, 1988. – 1568 p.
60. OxfordAdvancedLearner'sDictionaryofCurrentEnglish / A.S. Hornby, A.P Cowie, A.C.Gimson. – OxfordUniversityPress, 1981. – 1037 p. TheAmericanHeritageDictionaryoftheEnglishLanguage. – NewYork: DellPublishingCo., Inc. – 820 p.
61. TheConciseOxforddictionary of Current English / H.W.Fowler, F.G.Fowler. – Oxford : Clarendon Press, 2004. – 1672 p. P.708

Анализируется понимание концепта «интеллигентность» и связанных с ним – «интеллигенция», «интеллигентный», «интеллигент» в английском, французском, немецком и испанском языках. Рассматриваются этимология слова интеллигентность и разные точки зрения относительно его возникновения в российском словоупотреблении. Прослеживается динамика и соотношение значений слова интеллигентность.

Ключевые слова: *интеллигентность, интеллигенция, интеллигентный, интеллигент.*

The author analyzes the understanding of the concept “intelligence” and notions connected to it – “intelligencia”, “intelligent” in English, French, German and Spanish. The etymology of the word intelligence and different points of view concerning its origin in Russian word usage are examined. The dynamics and interrelation of meanings of the word intelligence are observed.

Keywords: *intelligence, intelligentsia, intelligent, intellectual.*

Фунтікова Н.В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук професор Г.П. Шевченко